

УДК 332.3 (477.53):63

О. І. Котикова,

д. е. н., професор, завідувач кафедри економіки підприємств,
Миколаївський національний аграрний університет, м. Миколаїв

А. В. Богославська,

д. е. н., доцент, доцент кафедри міжнародної економіки та менеджменту освіти,
Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського, м. Миколаїв

ЕКОНОМІЧНІ ІНДИКАТОРИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ В СИСТЕМІ МОНІТОРИНГУ СТАЛОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

O. Kotyko,va,

doctor of economics, professor, head of the department of business economics,

Mykolayiv natsional agrarian university, Mykolaiv

A. Bohoslavska,

doctor of economics, assistant professor of the department of business economics,

Mykolayiv natsional university V.O. Sukhomlynsko, Mykolaiv

ECONOMIC INDICATORS OF AGRICULTURAL LAND USE IN THE SYSTEM OF MONITORING SUSTAINABLE DEVELOPMENT UKRAINE

На основі розробленої автором методики проведено дослідження індикації економічного стану сталості розвитку сільськогосподарського землекористування в Україні. Показники економічного блоку є складовими індикаційної моделі моніторингу сталості розвитку сільськогосподарського землекористування в Україні і включають індикатори впливу (рівень інвестування сільськогосподарського виробництва; навантаження поголів'я худоби і птиці в розрахунку на 100 гектарів земельних угідь; індекси продуктивності праці; забезпеченість енергетичними потужностями та основними засобами) та результату (частка сільського господарства у загальному обсязі валової доданої вартості; сукупний індекс витрат на виробництво сільськогосподарської продукції; землевіддача; індекси продукції сільського господарства; вихід валової продукції сільського господарства (в постійних цінах 2010 року) в розрахунку на 100 гектарів сільськогосподарських угідь; продуктивність худоби та птиці; виробництво продукції тваринництва в розрахунку на 100 гектарів земельних угідь; урожайність сільськогосподарських культур; рівень рентабельності сільськогосподарських підприємств). Період дослідження охоплює дані за 1990—2015 роки. На основі отриманих результатів зроблено висновок про відповідність сільськогосподарського землекористування в Україні вимогам сталого розвитку. Проведені дослідження дозволяють оцінити рівень виконання відповідних завдань досягнення цілей сталого розвитку в Україні 2016—2030, зокрема другої цілі (подолання голоду, досягнення продовольчої безпеки, поліпшення харчування і сприяння сталому розвитку сільського господарства).

On the basis of the methodology the author studied the economic status indication sustainability of agricultural land in Ukraine. Indicators are part of the economic block model monitoring the sustainability of agricultural land in Ukraine and include impact indicators (level of investment in agricultural production, livestock and loads of birds per 100 hectares of land, labor productivity indices, energy supply facilities and fixed assets) and the result (the share of agriculture in total gross value added, the total index of production costs of agricultural products; returns to earth, indices of agricultural products; yield gross agricultural production (in comparable prices of 2010) per 100 hectares of farmland productivity of livestock and poultry, livestock production per 100 hectares of land, crop yield, the profitability of agricultural enterprises). Research period covers data for 1990—2015 years. Based on the results concluded that compliance with agricultural land in Ukraine requirements of sustainable development. The research to assess the level of implementation of relevant tasks to achieve the objectives of sustainable development in Ukraine 2016—2030, including the second goal (overcoming hunger, achieving food security, nutrition and sustainable development of agriculture).

Ключові слова: індикатори, модель, сільськогосподарське землекористування, сталий розвиток, економічний блок.

Key words: indicators, model, agricultural land use, sustainable development, economic unit.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

У вересні 2015 року в рамках 70-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН у Нью-Йорку відбувся Саміт ООН для прийняття Порядку денного в галузі розвитку на період після 2015 року

(далі — Саміт). Саміт розглядається світовою спільнотою як подія історичного значення. Проблематика Саміту охоплювала всі аспекти соціально-економічного розвитку, конкурентоспроможності країн, екологічної та енерге-

Рис. 1. Сільське господарство, мисливство та лісове господарство в економіці країни

Джерело: розраховано автором за даними Державної служби статистики України [11; 12].

тичної безпеки, глобального партнерства для розвитку, а обсяг ґрунтової підготовчої роботи не мав прецедентів в історії. Після Саміту перед країнами-членами ООН постали нові завдання адаптації визначених на глобальному рівні цілей та їх моніторингу. В Україні також розпочалась робота зі встановлення цілей сталого розвитку на 2016—2030 роки, відповідних завдань та показників для моніторингу досягнення цілей [1].

На порядку денному — дослідження, які дозволять оцінити рівень виконання відповідних завдань досягнення цілей сталого розвитку в Україні 2016—2030 років, зокрема другої цілі (подолання голоду, досягнення продовольчої безпеки, поліпшення харчування і сприяння сталому розвитку сільського господарства).

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Найавторитетнішими зарубіжними дослідниками проблеми стійкого розвитку є Д.Х. Медоуз [2], Г.Х. Брунтланд [3], М. Ешбі [4], Н. Дросте [5], К. Фіорела [6] та ін. Разом з тим, зазначені науковці не проводили досліджень сталості сільськогосподарського землекористування в Україні.

Вагомий внесок у розробку наукових основ комплексної оцінки сталого розвитку землекористування внесли провідні вітчизняні вчені, а саме: Тихонов А.Г., Гребенюк Н.В., Тихоненко О.В., Феденко В.П. [7] та ін. Ними запропонована система показників сталості сільськогосподарського землекористування, яка нараховує більше 30 груп показників за трьома блоками — економічний, екологічний

та соціальний. На нашу думку, така система може використовуватись як базовий список показників (використання базового списку показників є необхідною умовою початкового етапу роботи із створення системи показників сталого розвитку), однак потребує удосконалення: по-перше, щодо вибору класифікаційних ознак системи (кількості блоків та їх назв, здійснення систематизації показників за типами); по-друге, щодо вибору конкретних індикаторів.

Проте останні дослідження індикації сталості сільськогосподарського землекористування в Україні за різними методичними підходами датовані 2005 та 2009 роками. Дані потребують оновлення та єдиного підходу до побудови моделі: можливість здійснювати спостереження за розвитком землекористування; визначати рівень його сталості та індикацію цього процесу в часі та динаміці; здійснювати моніторинг виконання відповідних завдань досягнення цілей сталого розвитку в Україні 2016—2030.

МЕТА СТАТТІ

Ми поставили за мету провести дослідження індикації екологічного стану (перший блок індикаційної моделі) сільськогосподарського землекористування в Україні на основі обґрунтованих нами раніше методичних підходів [8] з метою моніторингу досягнення цілей сталого розвитку в Україні 2016—2030. Обґрунтована система показників [9] пропонується для здійснення оцінки сталого розвитку сільськогосподарського землекористування за економічним блоком і поділяється за типами (впливу та результату).

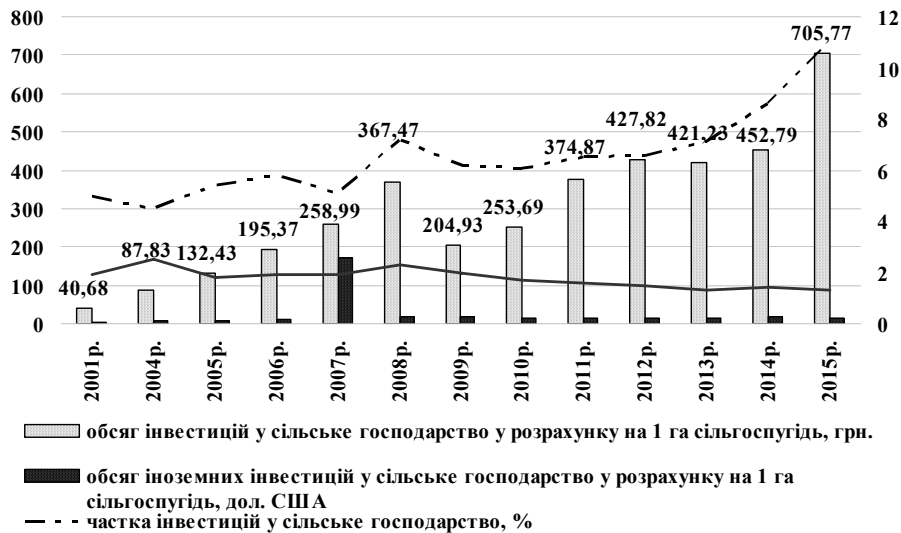

Рис. 2. Динаміка інвестицій в основний капітал сільського господарства України

Джерело: розраховано автором за даними Державної служби статистики України [11; 12].

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Ще донедавна Україна посідала чільне місце серед країн світу за обсягами виробництва сільськогосподарської продукції. За експертними оцінками, при раціональній структурі землекористування і відповідному науковому та ресурсному наповненні сільське господарство нашої держави спроможне забезпечити продуктами харчування 140—145 млн чол. Разом з тим, у 2015 році в Україні фактичне споживання основних видів продукції лише по хлібопродуктам, та картоплі (20 % позицій) знаходилось на рівні раціональних норм [10].

Дослідження частки сільського господарства у загальному обсязі валової доданої вартості показали, що значення даного показника практично увесь період зменшувалось — з 16,7% у 2000 році до 14,0 % у 2015 році, тобто питома вага сільського господарства у загальному обсязі валової доданої вартості зменши-

лась на 2,7 пунктів (рис. 1). Слід відмітити, що у 1985 році цей показник становив 24,5%.

Сукупний індекс витрат на виробництво сільськогосподарської продукції, визначений у % до значень попереднього року, найменшим, за досліджуваний період, був у 2013 році (101,0%), а після цього — постійно зростав і в 2015 році склав вже 150,9%. Тобто рівень витрат на виробництво продукції сільського господарства зростає при зменшенні її частки в сукупному обсязі валової доданої вартості.

Позитивним є збільшення землевіддачі — з 0,16 до 0,63 грн./грн. однак, в умовах, коли вартість землі визначається як грошова оцінка 1996 року, проіндексована на коефіцієнт інфляції, не можна сподіватися на високу об'єктивність такого індикатора.

Позитивною динамікою відзначається також інвестування сільськогосподарського виробництва. Так, з 2001 року обсяг інвестицій в основний капітал сільського господарства у

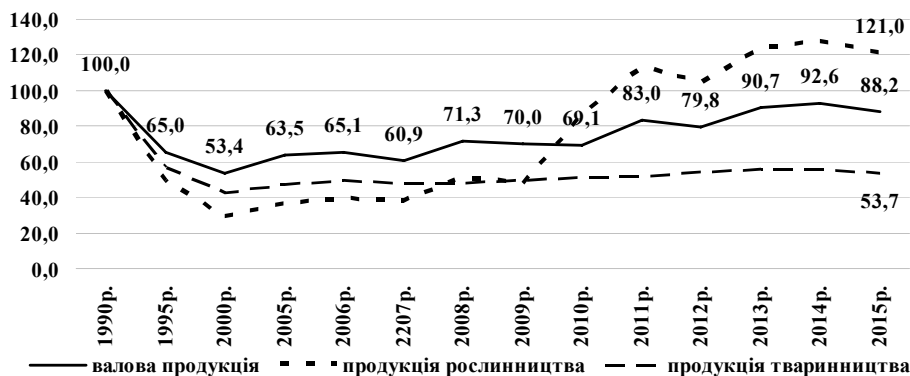

Рис. 3. Індекси продукції сільського господарства України, 1990 рік=100%

Джерело: розраховано автором за даними Державної служби статистики України [11, 12].

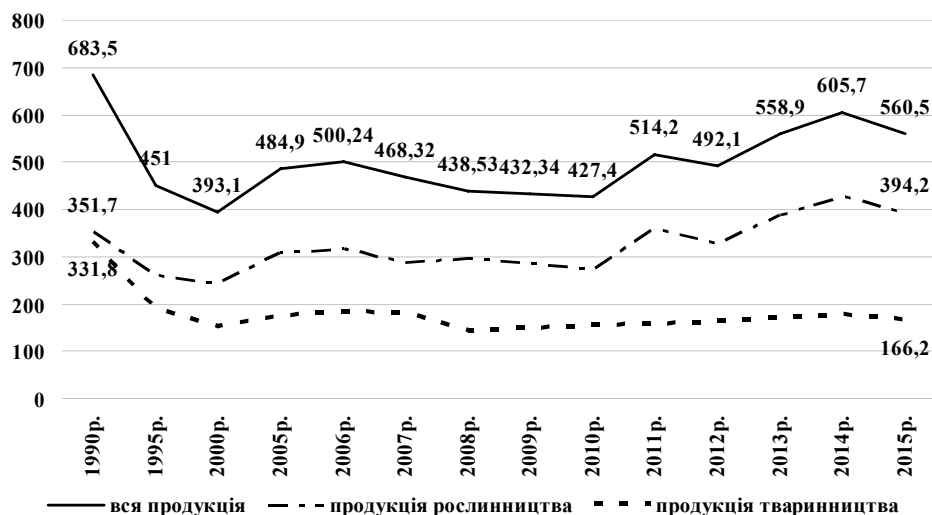

Рис. 4. Динаміка валової продукції сільського господарства України за розрахунком на 100 га сільськогосподарських угідь, тис. грн.

Джерело: розраховано автором за даними Державної служби статистики України [11, 12].

розрахунку на 1 га зріс з 40,68 грн. до 705,77 грн. в 2015 році (в сімнадцять разів), однак обсяг вкладеного капіталу залишається недостатнім для здійснення технологічного прориву галузі. При цьому частка інвестицій в основний капітал сільського господарства за досліджуваний період зросла з 5,0 до 11,0 % — лише вдвічі (рис. 2).

Обсяг прямих іноземних інвестицій в сільське господарство зріс за досліджуваний період значно менше — з 2,28 дол. США в 2000 році до 14,44 дол. США у 2015 році, що в сім разів перевищує дані базисного року. При цьому частка іноземних інвестицій в сільське господарство зменшилась: з 1,9 до 1,3 %.

Відсутність достатнього фінансування галузі негативно позначилось на результативних показниках. Так, індекс продукції сільського

господарства України у 2015 році порівняно з 1990 роком знизився на 11,8 пункти і склав 88,2%. Позитивна динаміка простежується, починаючи з 2000 року (за винятком 2007, 2010 та 2012 років), але рівня 1990 року за весь період так і не було досягнуто (рис. 3).

Індекс продукції рослинництва порівняно з 1990 роком у 2013 році зріс на 21,0 в. п. і був вищим, ніж індикатор по всій продукції сільського господарства, на 32,8 в. п. Протягом досліджуваного періоду індекс продукції рослинництва був нижчим від 100% відносно 1990 року до 2011 року включно, тобто позитивний приріст спостерігається лише останні 4 роки, що обумовлено високими врожайями зернових у цей період.

Значно гірша ситуація склалась в тваринництві, де природно-кліматичні умови не так

Таблиця 1. Продуктивність сільськогосподарських тварин в Україні

Показник	1990 р.	1995 р.	2000 р.	2005 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.
Середньодобові прирости великої рогатої худоби на вирощуванні, відгодівлі та нагулі, г	431	259	255	392	461	481	504	508	525	536
у % до 1990 р.	100,0	60,1	59,2	91,0	107,0	111,6	116,9	117,9	121,8	124,4
Середньодобові прирости свиней на вирощуванні та відгодівлі, г	229	117	120	281	375	414	448	474	481	482
у % до 1990 р.	100,0	51,1	52,4	122,7	163,8	180,8	195,6	207,0	210,0	210,5
Середній річний удій молока від однієї корови, кг	2863	2204	2359	3487	4082	4174	4361	4446	4508	4644
у % до 1990 р.	100,0	77,0	82,4	121,8	142,6	145,8	152,3	155,3	157,5	162,2
Середня річна несучість однієї курки-несучки, шт.	214	171	213	274	281	286	293	289	276	252
у % до 1990 р.	100,0	79,9	99,5	128,0	131,3	133,6	136,9	135,0	129,0	117,8
Середній річний настриг вовни від однієї вівці, кг	3,4	2,9	3	3,5	3,4	3,4	3,3	3,2	3	2,9
у % до 1990 р.	100,0	85,3	88,2	102,9	100,0	100,0	97,1	94,1	88,2	85,3

Джерело: розраховано автором за даними Державної служби статистики України [11; 12].

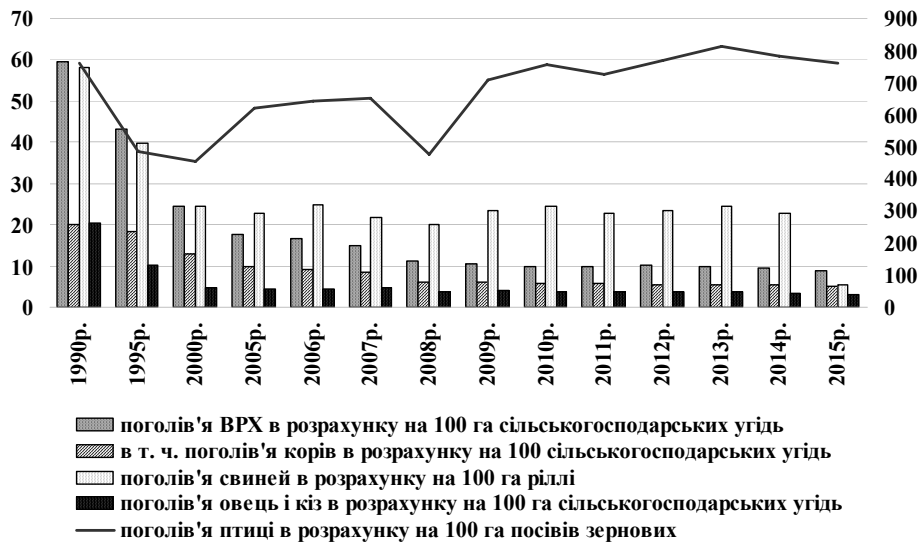

Рис. 5. Навантаження поголів'я худоби і птиці за розрахунком на 100 га земельних угідь, гол.

Джерело: розраховано автором за даними Державної служби статистики України [11; 12].

впливають на процес виробництва, як в рослинництві. Так, починаючи з 1995 року, індекс продукції тваринництва знаходився в межах від 40 до 60 % від значення 1990 року і у 2015 році склав 57,3 %, що на 30,9 пунктів нижче, ніж по всій продукції сільського господарства та 63,7 в. п. нижче, ніж індексу продукції рослинництва. Індекс продукції тваринництва був нижчим від 100% усі роки дослідження. За збереження встановлених тенденцій, неможна очікувати досягнення норм у задоволенні потреб населення у продукції тваринництва та доведення норм її споживання до раціональних.

Підтверджують встановлені тенденції індексів продукції сільського господарства і індикатори виходу валової продукції сільського господарства (в постійних цінах 2010 року) в розрахунку на 100 гектарів сільськогосподарських угідь: протягом 1990—2015 років показник так і не досяг рівня 1990 року. Порівняно з 1990 роком у 2015 році показник знизився з 683,5 тис. грн. до 560,5 тис. грн., або на 18,0% (рис. 4).

Показник виходу продукції рослинництва на 100 гектарів сільськогосподарських угідь у 2015 році порівняно з 1990 роком зріс з 351,7

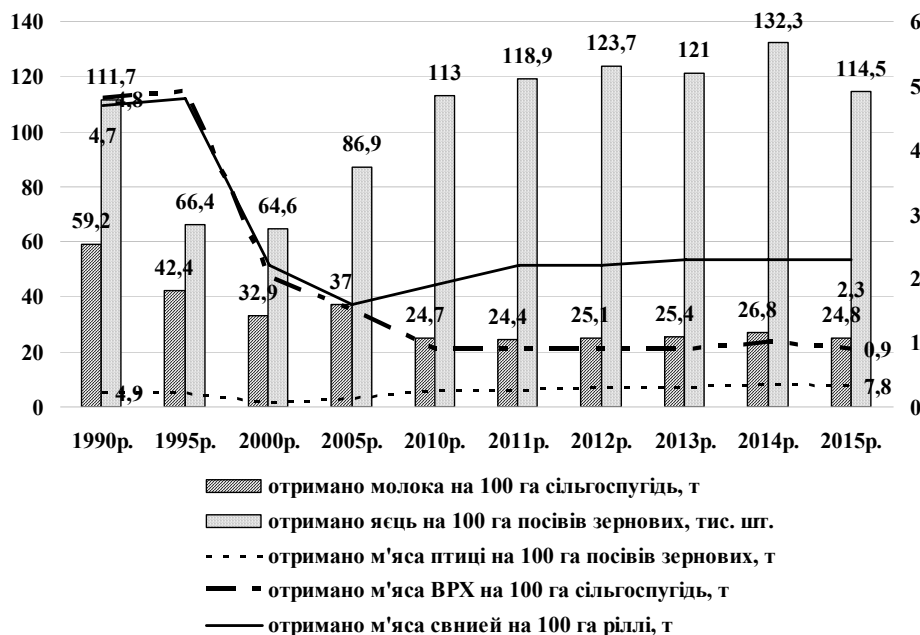

Рис. 6. Динаміка виробництва продукції тваринництва за розрахунком на 100 га земельних угідь, тис. грн.

Джерело: розраховано автором за даними Державної служби статистики України [11; 12].

Таблиця 2. Урожайність основних видів сільськогосподарських культур

Показник	1990р.	1995р.	2000р.	2005р.	2010р.	2011р.	2012р.	2013р.	2014р.	2015р.
Урожайність, ц з 1га										
Зернові та зернобобові культури	35,1	24,3	19,4	26,0	26,9	37,0	31,2	39,9	43,7	41,1
Цукрові буряки (фабричні)	275,7	204,7	176,7	248,2	279,5	363,3	410,8	398,9	476,5	435,8
Соняшник	15,8	14,2	12,2	12,8	15,0	18,4	16,5	21,7	19,4	21,6
Картопля	116,8	96,2	121,6	128,4	132,5	168,0	161,0	159,7	176,4	161,4
Овочі	149,0	120,2	112,3	157,1	173,6	195,0	199,2	199,9	207,8	206,1
Плоди та ягоди	42,7	29,8	38,4	63,7	78,2	84,9	89,9	103,5	95,2	104,5
Індекс урожайності (у % до 1990 року)										
Зернові та зернобобові культури	100,0	69,2	55,3	74,1	76,6	105,4	88,9	113,7	124,5	117,1
Цукрові буряки (фабричні)	100,0	74,2	64,1	90,0	101,4	131,8	149,0	144,7	172,8	158,1
Соняшник	100,0	89,9	77,2	81,0	94,9	116,5	104,4	137,3	122,8	136,7
Картопля	100,0	82,4	104,1	109,9	113,4	143,8	137,8	136,7	151,0	138,2
Овочі	100,0	80,7	75,4	105,4	116,5	130,9	133,7	134,2	139,5	138,3
Плоди та ягоди	100,0	69,8	89,9	149,2	183,1	198,8	210,5	242,4	223,0	244,7
Індекс валового збору (у % до 1990 року)										
Зернові та зернобобові культури	100,0	66,5	48,0	74,5	77,0	111,2	90,6	123,6	125,2	117,9
Цукрові буряки (фабричні)	100,0	67,0	29,8	34,9	31,1	42,3	41,7	24,4	35,5	23,3
Соняшник	100,0	111,2	134,5	183,1	263,4	337,3	326,2	429,8	394,2	434,9
Картопля	100,0	88,0	118,6	116,3	111,8	144,9	139,0	133,0	141,6	124,5
Овочі	100,0	88,2	87,3	109,4	121,8	147,5	150,3	148,1	144,6	138,2
Плоди та ягоди	100,0	65,4	50,1	58,2	60,2	65,4	69,2	79,1	68,9	74,2

Джерело: розраховано автором за даними Державної служби статистики України [11; 12].

до 394,2 тис. грн., тобто — на 12,1%. Натомість вихід продукції тваринництва в розрахунку на 100 гектарів сільськогосподарських угідь у 2015 році проти 1990 року знизився на 49,9 %: з 331,8 до 166,2 тис. грн.

Зважаючи на те, що площа сільськогосподарських угідь є показником відносно постійним, зрозуміло, що рівень виробництва продукції рослинництва в цілому визначає рівень продуктивності. Проте в тваринництві основним засобом є поголів'я худоби, яке можна нарощувати або зменшувати за необхідності. Відтак, навіть при зростанні показників продуктивності, загальний обсяг виробництва продукції може зменшуватись, якщо зменшення поголів'я буде випереджати зростання продуктивності за темпами. Що і відбулось в Україні.

Продуктивність худоби та птиці у 2015 році порівняно з 1990 роком зросла за всіма видами продукції, крім настригу вовни на одну вівцю (табл. 1).

У 2015 році порівняно з 1990 роком середньодобові прирости великої рогатої худоби на вирощуванні, відгодівлі та нагулі, зросли на 105 г або 24,4 %; середньодобові прирости свиней на вирощуванні та відгодівлі — на 252 г або 110,5%; середній річний удій молока від однієї корови — на 1781 кг або 62,2%; середня річна несучість курей-несучок зросла порівняно з 1990 роком з 214 до 252 штук на курку-несучку (на 17,8 %).

Очевидно, що поголів'я худоби та птиці за досліджуваній період зменшилось значно більше, ніж темпи зростання показників про-

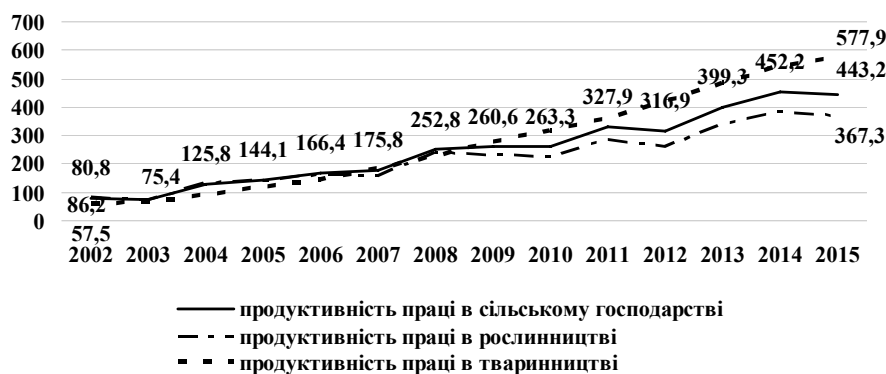

Рис. 7. Індеси продуктивності праці в сільськогосподарських підприємствах у % до 1990 року

Джерело: побудовано автором за даними Державної служби статистики України [12].

Таблиця 3. Забезпеченість енергетичними потужностями та основними засобами сільського господарства

Показник	2000 р.	2005 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.
Енергетичні потужності на 100 га посівів, кВт	254,4	177,4	136,2	131,4	149,1	152,6	143,6	115,3
у % до 2000 р.	100,0	69,7	53,5	51,7	58,6	60,0	56,4	45,3
Вартість основних засобів на 100 га сільгоспугідь, тис. грн.	251,5	202,2	244,2	259,6	295,9	335,6	412,9	491,9
у % до 2000 р.	100,0	80,4	97,1	103,2	117,7	133,4	164,2	195,6

Джерело: розраховано автором за даними Державної служби статистики України [11; 12].

дуктивності, що й призвело до зменшення обсягів виробництва продукції тваринництва. З іншого боку, з точки зору забезпечення сталості землекористування важливим є допустиме навантаження поголів'я худоби і птиці в розрахунку на 100 га земельних угідь. В Україні даний індикатор за період з 1990 по 2015 роки зменшився: по навантаженню поголів'я ВРХ — на 50,7 гол. (85,2%); поголів'я корів — на 15,1 гол. (74,8%); поголів'я свиней — на 52,7 гол. (90,5%); поголів'я овець та кіз — на 17,2 гол. (84,7%); практично лише поголів'я птиці залишилось незмінним.

Ефективність використання земельних угідь щодо виробництва продукції тваринництва визначають індикатори виходу тваринницької продукції в розрахунку на 100 га земель. Порівняно з 1990 роком в 2015 році в розрахунку на 100 сільгоспугідь було отримано на 58,1 % менше молока; на 81,3 % — яловичини; в розрахунку на 100 га ріллі — на 50,5 % менше свинини; і лише показники виходу в розрахунку на 100 га посівів зернових яєць та м'яса птиці зросли — відповідно на 2,5 та 59,7 % (рис. 6).

Отримані дані по виробництву продукції тваринництва корелюють із даними відносно недостатнього рівня споживання даної продукції, але не пояснюють недостатній рівень

споживання продукції рослинного походження.

Так, урожайність основних видів сільськогосподарських культур за період з 1990 по 2015 рік зросла: по зерновим — на 17,1 %; по цукровим бурякам — на 58,1 %; по соняшнику — на 36,7 %; по картоплі — на 32,8 %; по овочам — на 38,3 %; по плодам та ягодам — на 144,7% (табл. 2). Причому позитивна динаміка спостерігається, починаючи з 2005 року.

Разом з тим, слід відзначити, що не по всіх групах сільськогосподарських культур темпи динаміки валових зборів збігаються з темпами зміни їх урожайності. Так, по зернових, картоплі та овочам темпи приросту у 2015 році порівняно з 1990 роком збігаються. Значно відрізняються темпи росту урожайності та валового збору: по соняшнику урожайність зросла на 36,7 %, а валовий збір — на 334,9 %; по цукровим бурякам, плодам та ягодам — урожайність зросла (відповідно на 58,1 та 144,7 %), а валовий збір зменшився (відповідно на 86,7 та 25,8 %).

Індекс продуктивності праці у сільськогосподарських підприємствах починаючи з 2004 року почав зростати і в 2013 році склав 443,2 %, в тому числі в рослинництві — 577,9 %, в тваринництві — 367,3 % (рис. 7). Офіційна статистика за наведени-

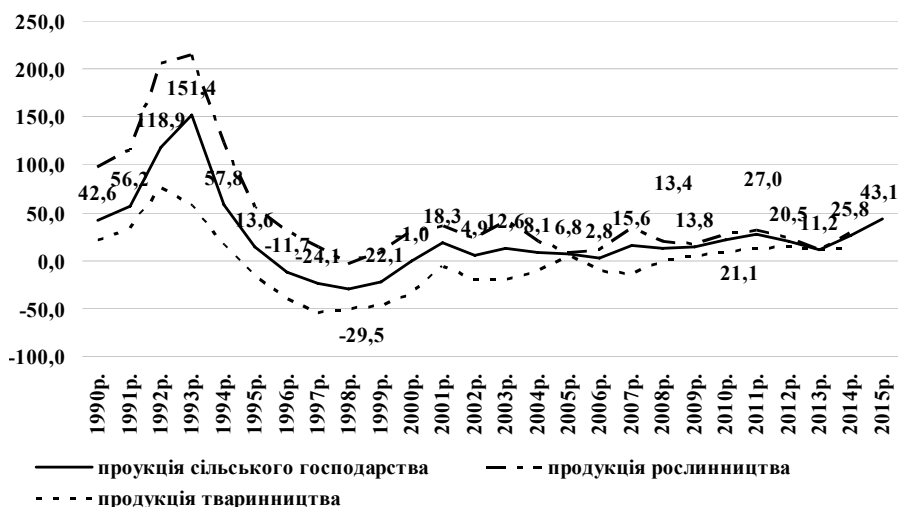

Рис. 8. Динаміка рівня рентабельності сільськогосподарських підприємств

Джерело: розраховано автором за даними Державної служби статистики України [11; 12].

ми даними, особливо по тваринництву, викликає сумнів, оскільки більшість показників ефективності і натуральних, і вартісних у сільськогосподарських підприємствах погіршились.

Важливими індикаторами впливу є показники забезпеченості енергетичними потужностями та основними засобами сільського господарства. Вартість основних засобів сільськогосподарських підприємств у розрахунку на 100 га сільськогосподарських угідь у 2015 році порівняно з 2000 роком зросла на 95,6 %, позитивний темп росту встановився з 2011 року (табл. 3).

Разом з тим встановилась чітка тенденція до зменшення індикатору забезпеченості енергетичними потужностями у розрахунку на 100 га сільгоспугідь. Починаючи з 2000 року зниження показника відбувалось постійно: якщо в 2000 році індикатор становив 254,4 кВт на 100 га угідь, то в 2015 році — 115,3 кВт, тобто зменшилися на 54,7 %.

Узагальнюючим економічним показником результативності землекористування є рівень рентабельності. Рівень рентабельності сільськогосподарських підприємств, а також виробництва продукції рослинництва і тваринництва за період з 1990 по 2015 роки значно коливався (рис. 8). У 2015 році рівень рентабельності сільськогосподарських підприємств становив 43,1 %, що на 0,5 в. п. більше, ніж у 1990 році. З 1996 по 2000 роки було отримано збиток. Постійної тенденції не відмічено — показник як зростає, так і зменшується, але рівня 1990 року за двадцять шість років було досягнуто і перевищено лише у 1992—1994 та 2015 роках.

Практично аналогічна картина спостерігалася з динамікою рентабельності виробництва продукції рослинництва і тваринництва, хоча фактична рентабельність виробництва тваринницької продукції була значно нижчою, ніж продукції рослинництва. Так, у 1990 році рентабельність виробництва продукції рослинництва становила 98,3%, а тваринництва 22,2%, або в 4,4 разів була меншою. Найнижчий рівень рентабельності виробництва продукції рослинництва протягом 2000—2015 років зафіксовано в 1998 році (-3,3 %), в той час, як в галузі тваринництва збитковими були з усі 1995 по 2004 роки, а також 2006 та 2007 роки. Слід зазначити, що лише в 2013 році, за весь період, починаючи з 1990 року, рівень рентабельності у тваринництві перевищив цей показник по рослинництву — на 0,2 в. п.

ВИСНОВКИ

Підводячи підсумок проведеної індикації економічного стану розвитку землекористування в Україні, можна зробити такі висновки:

1) за роки перебудови агропромислового сектора економіки частка сільського господарства у загальному обсязі валової доданої вартості постійно зменшується, а рівень витрат на виробництво продукції сільського господарства зростає;

2) не зважаючи на позитивну динаміку інвестування сільськогосподарського виробництва, обсяг вкладеного капіталу залишається недостатнім для здійснення технологічного прориву в галузі;

3) при зростанні показників продуктивності рослинництва і тваринництва виробництво сільськогосподарської продукції зменшується, особливо галузі тваринництва, що свідчить про необґрунтоване зменшення поголів'я худоби і птиці та нераціональну структуру посівів сільськогосподарських культур;

4) зниження енергетичних потужностей сільськогосподарських підприємств як в цілому, так і в розрахунку на 100 га посівної площі свідчить, що енергоозброєність праці в сільському господарстві вкрай низька. В умовах застосування передових технологій такі показники можна було б вважати досягненням, проте в сучасних умовах це свідчить про нерозвиненість технічної бази сільськогосподарських підприємств;

5) як наслідок низького рівня ефективності землекористування знижується рентабельність сільськогосподарських підприємств;

6) індикація економічного стану розвитку землекористування в Україні свідчить, що воно не відповідає вимогам сталого розвитку.

Використання земельних ресурсів нині носить економічно неприродний, руйнівний характер і здійснюється переважно без чітко окресленого еколого-економічного та соціального обґрунтування. Наслідком цього є зниження обсягів виробництва сільськогосподарської продукції. Очевидно, що великі потенційні можливості використання земельних ресурсів для досягнення Глобальних цілей сталого розвитку в Україні не використовуються.

У подальшому доцільно дослідити індикатори сталості розвитку екологічного та соціального блоку з метою побудови індикаційної моделі сталого розвитку сільськогосподарського землекористування в Україні.

Література:

1. UNU [Електронний ресурс]: [Веб-сайт]. — Цілі Сталого Розвитку 2016—2030. — Режим доступу: <http://www.un.org.ua/ua/tsili-rozvytku-tysiacholittia/tsili-staloho-rozvytku>

2. The limits to growth. A report for the Club of Rome's project on the predicament of mankind

[Електронний ресурс] / D. Meadows, D. Meadows, J. Randers, W. Behrens III // A POTOMAC ASSOCIATES BOOK. — 1972. — Режим доступу до ресурсу: <http://www.donellameadows.org/wp-content/userfiles/Limits-to-Growth-digital-scan-version.pdf>

3. Brundtland G. Opening address to the seventh meeting of the World commission on environment and development [Електронний ресурс] / Gro Brundtland // Report of the World Commission on Environment and Development. — 1986. — Режим доступу до ресурсу: <http://www.un-documents.net/our-common-future.pdf>

4. Ashby M. Materials and Sustainable Development / Ashby M. — UK: Butterworth-Heinemann, 2015. — 328 с. — (1st Edition).

5. Steering innovations towards a green economy: Understanding government intervention / [N. Droste, P. Kuikman, N. Otter and other]. // Journal of Cleaner Production. — 2016. — № 135. — P. 426—434.

6. Fiorella K. Agricultural interventions for improved nutrition: A review of livelihood and environmental dimensions / K. Fiorella, R. Chen, E. Milner. // Global Food Security. — 2016. — № 8. — С. 39—47.

7. Тихонов А.Г. Наукові засади сталого розвитку землекористування: принципи, індикація, показники / А.Г. Тихонов, Н.В. Гребенюк, О.В. Тихоненко, В.П. Феденко // Землепорядкування. — 2002. — № 2. — С. 13—21.

8. Котикова О.І. Методологічні та методичні основи комплексної оцінки сталого розвитку сільськогосподарського землекористування // О.І. Котикова // Сборник научных трудов SWorld. — Выпуск 2. Том 20. — Одесса: Куприенко, 2012. — С. 85—94.

9. Котикова О.І. Стійкий розвиток сільськогосподарського землекористування: методологічний аспект / О.І. Котикова // Економіст. — 2012. — № 2. — С. 27—29.

10. Бабич М.М. Сучасний стан продовольчої безпеки України: фінансовий аспект [Електронне видання] / М.М. Бабич // Глобальні та національні проблеми економіки. — 2015. — № 4. — С. 772—775. — Режим доступу: <http://global-national.in.ua/archive/4-2015/163.pdf>

11. Статистичний щорічник України [Електронний ресурс] / О.Г. Осауленко // Державна служба статистики України. — 2016. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>

12. Сільське господарство України [Електронний ресурс] / Н.С. Власенко // Державна служба статистики України. — 2016. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>

References:

1. UNU (2016), "Sustainable Development Goals", available at: <http://www.un.org.ua/ua/tsilirozvytku-tysiacholittia/tsili-staloho-rozvytku> (Accessed 20 April 2017).

2. Meadows, D. Meadows, D. Randers, J. and Behrens III, (1972), "The limits to growth. A report for the Club of Rome's project on the predicament of mankind", available at: <http://www.donellameadows.org/wp-content/userfiles/Limits-to-Growth-digital-scan-version.pdf> (Accessed 20 April 2017).

3. Brundtland, G. (1986), "Opening address to the seventh meeting of the World commission on environment and development. Report of the World Commission on Environment and Development", available at: <http://www.un-documents.net/our-common-future.pdf> (Accessed 20 April 2017).

4. Ashby, M. (2015), Materials and Sustainable Development, Butterworth-Heinemann, UK.

5. Droste, N. Kuikman, P. and Otter, N. (2016), "Steering innovations towards a green economy: Understanding government intervention", Journal of Cleaner Production, vol.135, pp. 426—434.

6. Fiorella, K. Chen, R. Milner, E. and Fernald, L. (2016), "Agricultural interventions for improved nutrition: A review of livelihood and environmental dimensions", Global Food Security, vol. 8, pp. 39—47.

7. Tykhonov, A. H. Hrebenuk, N. V. Tykhonenko, O. V. and Fedenko, V. P. (2002), "Scientific principles of sustainable land use: Principles, display, performance", Zemlevporiadkuvannia — Land Management, vol. 2, pp. 13—21.

8. Kotykova, O. I. (2012), "Methodological and methodical bases complex evaluation of sustainable development of agricultural land", Sbornyk nauchnih trudov SWorld — Collections of the Scientific Labor SWorld, vol. 2, pp. 85—94.

9. Kotykova, O. I. (2012), "Sustainable agricultural land use: methodological aspects", Ekonomist — Economist, vol. 2, pp. 27—29.

10. Babych, M. M. (2015), "The current state of food security of Ukraine: the financial aspect", Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky — Global and national economic problems, vol. 4. pp. 772—775.

11. State Statistics Service of Ukraine (2017), "Statistical Yearbook of Ukraine", available at: <http://www.ukrstat.gov.ua> (Accessed 20 April 2017).

12. State Statistics Service of Ukraine (2017), "Agricultural Ukraine", available at: <http://www.ukrstat.gov.ua> (Accessed 20 April 2017).

Стаття надійшла до редакції 21.04.2017 р.